

Hvordan sikre samboeren ved død?

Av advokat Charlotte Kirkeby Nordengen
ckn@alver.as

Samboere må i større grad aktivt tilgodese gjenlevende samboer enn hva ektefeller må. Som samboer har man som hovedregel ingen automatisk arverett etter den andre.

Charlotte Kirkeby Nordengen er advokat i Advokatfirmaet Alver, med kontor på Gjøvik og Lillehammer, og hun arbeider med arverettslige problemstillinger. Hun har erfaring som advokat og som dommerfullmektig. I Alver bistår hun blant annet med opprettelse av testamenter og med arveplanlegging.

Mange er opptatt av hvordan samboeren de etterlater seg, vil få det etter deres død, og av at samboeren får anledning til å fortsette å bo i felles bolig. I tilfeller hvor en eller begge samboere har barn på hver sin kant, kan det være krevende å få oversikt over hvordan gjenlevende samboer kan ivaretas.

I. ARVELOVENS UTGANGSPUNKT

Trass i at samboerskap er blitt mer vanlig, har ikke dagens arvelov like reguleringer for ektefeller og samboere. I forbindelse med den nye arveloven som kom i 2021, vurderte Arvelovutvalget å likestille samboere med ektefeller i større grad, men forslaget fikk ikke tilstrekkelig støtte i departementet. Dermed er det fortsatt andre arverettslige reguleringer som gjelder for samboere enn for ektefeller, hvor samboere enkelt sagt står noe svakere.

Samboere må i større grad aktivt tilgodese gjenlevende samboer enn hva ektefeller må. Som samboer har man som hovedregel ingen automatisk arverett etter den andre. Samboere som har, har hatt eller venter felles barn, er likevel gitt en begrenset arverett, hvor gjenlevende arver 4 G (folketrygdens grunnbeløp, i dag kr 118 620), ca. kr 470 000. I kontrast arver ektefeller uten barn automatisk ½ av alt avdøde etterlater seg, mens ektefeller med barn arver ¼.

For ektefeller har det lenge vært mulig å sitte i såkalt «uskifte», som kort fortalt går ut på at man venter med å gjøre opp boet (å «skifte» boet) etter at den første ektefellen er gått bort.

Den lengstlevende kan da, innen visse rammer, fortsette å råde som en eier over boet. Først når også gjenlevende ektefelle er død, skiftes boet etter begge. Et stort flertall av gjenlevende ektefeller velger denne løsningen.

I dag er arvelovens regulering at noen samboere, innen visse rammer og på visse vilkår, også har mulighet til å sitte i uskifte. For samboere er uskifte begrenset til samboere som *har, har hatt eller venter felles barn*. Dermed vil en stor gruppe samboere, som enten ikke har barn, eller som bare har «mine og dine» barn, ikke ha mulighet til å sitte i uskifte når den første er død.

Uskifte innebærer i praksis at gjenlevende samboer venter med å dele ut arv til barna. Hun eller han fortsetter å råde over de eiendelene som uskifteboet omfatter. I korthet fastsetter arveloven at uskifteboet omfatter felles bolig og innbo, samt bil og fritidsbolig som har tjent til felles bruk for samboerne. Dette er de viktigste eiendelene, og gjerne også de mest verdifulle. Samtidig overtar gjenlevende samboer ansvaret for all gjeld. Ved testament kan samboerne bestemme at uskifteretten skal omfatte andre eiendeler, som bankkonti, aksjer mv. Reglene er noe annerledes enn reglene for ektefeller,

Den største forskjellen på reglene om uskifte for samboere og ektefeller er altså at adgangen til å sitte i uskifte er stengt for samboere som ikke har, har hatt eller venter felles barn, mens ektefeller har rett til å velge uskifte uansett.

hvor uskifteboet som et utgangspunkt omfatter *alt* det ektefellene eide, mens unntakene må fastsettes særskilt. Dermed vil en gjenlevende ektefelle som et utgangspunkt få rådighet over større verdier enn en gjenlevende samboer; med mindre samboerne har skrevet testament eller førstavedes arvinger samtykker i at verdier skal inngå i uskifteboet.

I utgangspunktet er det kun fellesbarna som er

nødt til å finne seg i å måtte vente på arven. De barna hver av samboerne måtte ha fra andre forhold, såkalte «særkullsbarn», har ingen plikt til å vente på at den gjenlevende samboeren også er død, før vedkommende skal få sin mors- eller farsarv. Dersom gjenlevende samboer ønsker å sitte i uskifte og vente med å dele ut arv også til partnerens barn, er han/hun avhengig av et samtykke fra arvingen til dette. Slikt samtykke kan gjerne innhentes før noen av samboerne er

døde, og vil være bindende etter dødsfallet. Ofte er det ledd i en felles planlegging å hente inn eventuelt samtykke fra begge barn. Samme regel om behov for samtykke fra særkullsbarn gjelder også for ektefeller:

Den største forskjellen på reglene om uskifte for samboere og ektefeller er altså at adgangen til å sitte i uskifte er stengt for samboere som ikke har, har hatt eller venter felles barn, mens ekte-

feller har rett til å velge uskifte uansett. Dermed er det for samboere et større behov for å finne alternative løsninger når vilkårene for å sitte i uskifte ikke er oppfylt.

Kanskje er reglene om arv og uskifte annerledes enn det samboerne selv tror. Det er derfor viktig for samboere å sette seg inn i hva som vil skje med det de etterlater seg etter sin død, for å ivareta den som blir igjen.

2. IVARETAKELSE AV SAMBOERE UTEN FELLES BARN

2.1. Samboere uten barn

Hovedtemaet for denne artikkelen er samboere som ikke har, har hatt eller venter felles barn. Hvordan skal to slike samboere ivareta hverandre når muligheten for uskifte er stengt? Når grunnvilkåret for uskifte ikke er oppfylt, hjelper det ikke med samtykke fra den respektives særkullsbarn. Et testament som går ut på uskifte, vil være ugyldig og kan ikke legges til grunn.

I en viss utstrekning kan samboere ivareta hverandre ved å gi gaver mens man lever. Det er likevel ikke alltid ønskelig å gi bort eiendeler i live, blant annet med tanke på risikoen for et samlivsbrudd. Man vet heller ikke hvem av samboerne som dør først. Det vil alltid være en risiko for at den som dør først, var eier av en andel av fellesboligen som gjenlevende samboer ønsker å overta.

Man står da igjen med at samboere uten felles barn kan ivareta hverandre ved å skrive testament. Dersom samboerne ikke har barn, står de

Hovedtemaet for denne artikkelen er samboere som ikke har, har hatt eller venter felles barn.

Hvordan skal to slike samboere ivareta hverandre, når muligheten for uskifte er stengt?

fritt til å testamentere hva de vil til hverandre. Begge samboere kan da i et gjensidig testament, bestemme at den som lever lengst av dem f.eks. skal arve avdødes andel av boligen. Samboerne kan også ta inn bestemmelser om hva som skal skje med arven den dagen begge er døde. Kanskje ønsker man å tilgodese nieser/nevøer på begge sider. Når man ikke har barn, står man fritt til å bestemme hvordan arven skal fordeles. Det eneste samboerne må tenke på, er å opprette et gyldig testament i tide som ivaretar den andre.

2.2. Alternativer for samboere med «mine og dine» barn

Det kan bli mer trøblete dersom samboerne har barn på hver sin kant. Etter arveloven gjelder det ufravikelige regler om såkalt pliktdelsarv til barn. Pliktdelsarv er arv som arvingen har krav på, og som testator ikke kan fravike ved testament. Spørsmålet blir da hvordan man kan ivareta samboeren innen rammen av disse reglene.

Pliktdelsarven til barn er 2/3, eventuelt begrenset til 15 G per barn, ca. kr 1,77 millioner. Brøken på 2/3 beregnes alltid av arvelaters

nettoformue, altså eiendeler minus gjeld. Et par må ha forholdsvis romslig økonomi dersom begrensningen på 15 G per barn skal få noen praktisk betydning. For mange er det tilstrekkelig å forholde seg til brøken på 2/3 av boet, som ofte vil være mindre enn kr 1,77 millioner ganget med antall barn. Pliktdelsarven på 2/3 av boet er lik uansett hvor mange barn det er. Er det flere barn, blir det mindre arv per barn.

Arv av 1/3 til samboer:

Det vil altså være 1/3 som arvelater fritt kan disponere over til fordel for samboeren. Den enkleste løsningen for å ivareta samboeren er at samboerne testamenterer 1/3 til hverandre, og at man samtidig fastsetter at lengstlevende skal ha rett til å overta avdødes andel av boligen som sin arv. På denne måten vil den som lever lengst, overta i alle fall en del av avdødes andel av boligen. Dersom avdødes andel av boligen er verdt mer enn 1/3 av det avdøde samlet etterlater seg, må samboeren løse ut avdødes andre arvinger. I praksis betyr det at gjenlevende samboer må betale avdødes barn differansen mellom 1/3 av boet og avdødes andel av boligen.

Der samboerne har en dyr bolig, og lite verdier ellers, kan det være vanskelig for lengstlevende samboer å overta boligen dersom man kun arver 1/3 av den andelen førstavede eide. Dersom paret eier en 1/2 av boligen hver, vil lengstlevende jo arve 1/3 av førstavedes halvpart; altså 1/6. Han/hun vil da eie 4/6 samlet, og må løse ut 2/6 av boligens verdi til avdødes barn. Kanskje er det vanskelig uten å måtte selge boligen.

Ved skifte av et dødsbo har arvingene full avtalefrihet om oppgjøret, og avdødes barn har anledning til å godta at mors eller fars samboer blir boende en stund i boligen før fullt arveoppgjør betales ut. Arvelater kan skrive i sitt testament at det er hans eller hennes ønske at barna skal akseptere at samboeren skal få bo i boligen til også hun/han er borte. Alternativt kan man be om at barna samtykker til at samboeren får bo i boligen i en begrenset tidsperiode, for så å finne seg noe annet. Slike ønsker kan tas inn i testamentet dersom arvelater er usikker på om samboeren vil ha økonomisk evne til å løse ut

barna. Ofte vil jo ikke dette være klart på det tidspunktet testamentet skrives, ettersom det kommer an på de økonomiske verdiene i boet per dødstidspunktet.

For å oppfordre til et samtykke, kan testator bestemme at samboeren skal få en begrenset arv dersom barna samtykker i at hun får bo i boligen, men at arven økes til 1/3 dersom barna ikke samtykker. På den måten får barna et økonomisk insentiv til å samtykke. De får mer arv dersom de aksepterer å vente på at arven betales ut, ved at mors/fars samboer får bli boende. Noen sikker løsning er likevel ikke dette, fordi man er avhengig av barnas godvilje for å sikre gjenlevende. Ofte vil en slik løsning oppleves som lite tilfredsstillende – særlig for den som er avhengig av velvilje fra partnerens barn.

Arvelater kan også ta inn i testamentet at gjenlevende samboer skal ha en borett til felles bolig. Testamentet kan angi at gjenlevende har en rett, men ikke plikt, til å motta sin arv i form

Arvelater kan skrive i sitt testament at det er hans eller hennes ønske at barna skal akseptere at samboeren skal få bo i boligen til også hun/han er borte.

av boretten. Problemet er at verdien av denne boretten i seg selv fort kan overskride 1/3 av de totale verdiene i boet, og dermed komme i konflikt med reglene om pliktdelsarv. Også i et slikt tilfelle vil man dermed være avhengig av «godvilje» fra barna dersom boretten skal respekteres. Alternativt må boretten gis mens begge fortsatt lever; slik at reglene om pliktdelsarv til barna ikke kommer inn som noen begrensning. Man må imidlertid da merke seg at boretten ikke uten videre faller bort dersom det blir et brudd mellom samboerne, slik at løsningen har sine svakheter:

Et annet alternativ, dersom det blir økonomisk krevende å overta boligen, er å kombinere arv av 1/3 med ulike former for forsikringer. Det kan være aktuelt både med gjeldsforsikring og livsforsikring, som gjør det økonomisk enklere å overta boligen for den som blir igjen.

Samlet kan disse tilpasningene gjør det mer overkommelig for gjenlevende å løse ut førstavedes barn ved arv av 1/3. Merk at i små boer vil samboers rett til arv kunne trumfe barnas rett på pliktdelsarv. Arvelateren kan fastsette i testament at den han eller hun har vært samboer med i de siste fem årene før dødsfallet, har rett til arv opp til fire ganger folketrygdens grunnbeløp uten hensyn til livsarvingenes pliktdelsarv. Er det lite midler i boet, får samboerens arv på den måten prioritet.

Samtykke til pliktdelskrenkende testament:

I noen tilfeller ønsker samboerne å fortsette som før, og har allerede samtykke fra barna til å vente med å dele ut arv. Ideelt ønsker man da en ordning med uskifte, men mangelen på felles barn er som nevnt til hinder for dette. Et alternativ er da å isteden opprette et såkalt pliktdelskrenkende testament. Det går ut på at man bestemmer at gjenlevende samboer skal arve mer enn 1/3 av boet, på bekostning av pliktdelsarv til barna, men med samtykke fra barna til dette. Barna bør i så tilfelle signere på en erklæring om at de godtar testamentet. På den måten kan man etterligne ordningen med uskifte, med samtykke fra særkullsbarn. Den store forskjellen er at gjenlevende da faktisk arver avdøde, og ikke bare råder over avdødes verdier som en eier.

Det er mulig å sette begrensninger for gjenlevendes rettigheter over arven. Det er særlig aktuelt å innta såkalte sekundærbestemmelser i testamentet om at arvelaters egne barn skal ha rett til å arve det samboeren mottar. Altså; dersom arvelater (A) fastsetter at hans samboer (B) skal arve boligen, kan A også fastsette at hans barn (C og D) skal arve boligen den dagen B er borte. B vil da være eier av de arvede midlene så lenge hun lever, men ved hennes død går boligen direkte over til C og D som arv etter A. B har arvet boligen med denne klausulen. Både B, C og D arver i kraft av testamentet fra A. Dersom B

For å lage et godt testament for samboere med særkullsbarn, uten felles barn, er det viktig å kartlegge samboernes situasjon.

arver en bolig med sekundærbestemmelse om arv til As barn, vil ikke boligen regnes med når man skal beregne pliktdelsarv til Bs barn. Boligen er jo forutsetningsvis ikke noe som inngår i Bs bo.

Ofte er testament med sekundærbestemmelser en bedre løsning enn borett, som i praksis krever at det er et nært forhold mellom samboeren og særkullsbarna. Med testament med sekundærbestemmelser vil lengstlevende i utgangspunktet ha fri rådighet over arven, så lenge hun ikke foretar illojale disposisjoner over boets midler. Om ønskelig kan man fastsette i testamentet at lengstlevende har forbud mot å selge og/eller pantsette arven. Slik kan man ytterligere sikre at arven er i behold den dagen førstavdødes barn skal overta. Særlig er det aktuelt for fast eiendom.

Generelt kan en løsning med arv til samboer innebære en forskyvning av arv mellom partenes barn. Dersom hun dør først og han arver henne, vil hans barn indirekte motta verdier på bekostning av hennes barn. For mange er det ønskelig å unngå en slik skjevfordeling. Et alternativ til sekundærbestemmelser i testamentet kan være at lengstlevende fastsetter at førstavdødes barn skal arve ham, dersom han selv mottar arv fra

førstavdøde. Det kan gjelde enten et beløp eller en brøk. På den måten kan partenes barn stilles likere.

Ved en god dialog med partenes respektive barn, kan samtykke til pliktdelskrenkende testament være en god måte for å sikre både lengstlevende, og at arven til slutt går til partenes respektive barn.

Øvrige løsninger?

Dersom man ikke har en relasjon med partenes barn som tilsier at man får samtykke til pliktdelskrenkende testament, må man nøye seg med å tilgodese samboeren med 1/3. Dette kan suppleres med gaver fra den ene til den andre, særlig dersom bare en av partene har barn, eller dersom man har grunn til å tro at den ene samboeren vil dø før den andre.

Det siste og kanskje enkleste alternativet som presenteres i denne sammenheng, er at samboerne gifter seg. På den måten vil man foruten ektefellearv også få mulighet til å sitte i uskifte, riktignok med vilkår om samtykke fra særkullsbarn. Man kan ellers håpe at lovgiver endrer reglene slik at også samboere uten felles barn kan velge ordningen med uskifte.

3. AVSLUTNING

For å lage et godt testament for samboere med særkullsbarn, uten felles barn, er det viktig å kartlegge samboernes situasjon. Hvor mye midler har de utover felles bolig? Eier de bolig med en halvpart hver, eller med andre brøker? Hvor enkelt/vanskelig vil det være for gjenlevende å løse ut førstavdødes livsarvinger for å overta boligen? Dersom paret har en romslig økonomi, vil det ikke være behov for å gå like langt for å ivareta gjenlevende. Jo trangere økonomi, jo mer må man tenke igjennom hvordan gjenlevende skal kunne fortsette å bo i felles bolig.

Forsikringsløsninger kan være nyttig for å hjelpe lengstlevende med å løse ut førstavdødes barn. Avhengig av formuessituasjon og familieforhold finnes det ellers flere løsninger på hvordan man kan ivareta den samboeren som lever lengst. Ved samtykke fra særkullsbarn vil et pliktdelskrenkende testament med sekundærdisposisjoner kunne være et godt alternativ.